

Jasiuk, Jerzy

Wystawa poświęcona zabytkom i tradycjom techniki polskiej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/4, 671-673

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

powiększenia i aktualizacji ekspozycji w Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego w Słupi Nowej; ekspozycję tę bowiem zrealizowano w 1960 r., inaugurując otwarte właśnie wówczas muzeum².

Nowa, rozszerzona ekspozycja przedstawia w skrócie rezultaty dziesięcioletnich prac badawczych. Oczywiście nadal głównym jej elementem pozostają fragmenty starożytnych pieców hutniczych, nad którymi, po ich odkryciu, wzniesiono budynek muzeum. Wszystkie pozostałe elementy ekspozycji odnoszą się do tych właśnie zabytków i objaśniają je.

Przedstawiono m.in. problemy organizacji pracy dawnych hutników, wydobywania rudy żelaznej a następnie przygotowywania jej do wytopu, zwęglania drewna na węgiel drzewny, wreszcie problemy technologii wytopu. Dla wyjaśnienia budowy i funkcjonowania starożytnego pieca hutniczego wykonano jego rekonstrukcję w postaci modelu w skali 1:1. Pokazano też typowe wyroby żelazne (narzędzia, fragmenty uzbrojenia) pochodzące z okresu istnienia starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego.

Wiele miejsca przeznaczono na zapoznanie zwiedzających z metodami badawczymi, dzięki którym udało się uzyskać wszystkie te wiadomości. W ekspozycji można prześledzić kolejne etapy badań: poszukiwania śladów starożytnej działalności hutniczej za pomocą wywiadów i obserwacji, fotografii lotniczych, pomiarów anomalii magnetycznych, dalej — prace wykopaliskowe, analizę historyczną i laboratoryjną materiałów otrzymanych w czasie tych prac, a w końcu próbne wytopy i ich rezultaty.

Scenariusz ekspozycji został opracowany na podstawie wytycznych udzielonych przez prof. M. Radwana i dra K. Bielenia. Udostępnione materiały naukowe stanowią własność Zespołu Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej PAN. Ekspozyty pochodzą w większości ze zbiorów tego Zespołu oraz ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

Otwarcie nowej ekspozycji odbyło się 1 sierpnia 1965 r. Uroczystość zbiegła się więc z pięcioleciem istnienia Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego. Warto zwrócić uwagę, że placówka ta cieszy się dużym zainteresowaniem. Liczba zwiedzających w ciągu roku przekracza 50 tys. osób, wzrasta również liczba przybyłych specjalnie do muzeum wycieczek zbiorowych.

Jerzy Jasiuk

WYSTAWA POŚWIĘCONA ZABYTKOM I TRADYCJOM TECHNIKI POLSKIEJ

Przewodniczący Komitetu Nauki i Techniki, wicepremier Eugeniusz Szyr, który objął protektorat nad wystawą *Zabytki i tradycje techniki polskiej*, dokonał uroczystego otwarcia tej wystawy w warszawskim Muzeum Techniki w dniu 17 maja 1965 r. Wystawa trwała do połowy listopada 1965 r. Zwiedziło ją ok. 50 tysięcy osób, w tym wielu uczestników XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki oraz XXXII Międzynarodowego Kongresu Odlewników.

Początkowo projektowano, że termin otwarcia wystawy przypadnie na dni konferencji *Zabytki i tradycje technik i w Tysiąclecie Państwa Polskiego*¹. Zamierzenia nie udało się urzeczywistnić i termin przesunął się o kilka miesięcy. Dzięki temu jednak wystawa stała się jedną z głównych imprez ogłoszonego w 1965 r. Roku Muzeów i Zabytków Techniki², a jej otwarcie było właściwie inauguracją

² Por. sprawozdanie w nrze 4/1960 „Kwartalnika”.

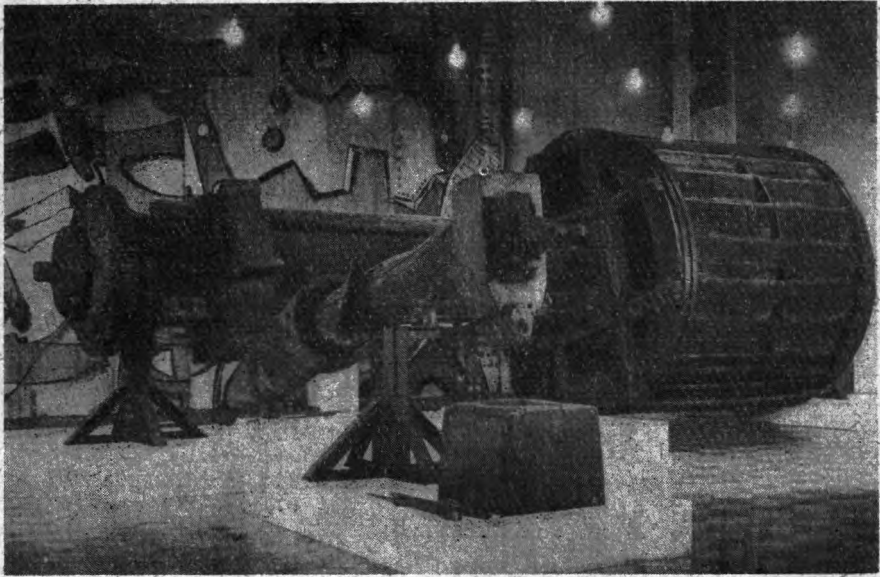
¹ Por. sprawozdanie w nrze 3/1965 „Kwartalnika”.

² Sprawozdanie z przebiegu innych imprez Roku Muzeów i Zabytków Techniki ukaze się w jednym z następných numerów „Kwartalnika”.

tego Roku. Głównymi organizatorami wystawy były: Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Muzeum Techniki NOT; współdziałały z nimi inne resorty i instytucje naukowe, biorące poprzednio udział w pracach komitetu organizacyjnego wspomnianej konferencji.

Wystawa przedstawiała różne rodzaje zabytków techniki jako materialną dokumentację historii techniki na ziemiach polskich; zabytkowe eksponaty były tak dobrane i pogrupowane, aby możliwie jak najdobitniej scharakteryzować najbardziej istotne zjawiska postępu technicznego, począwszy od czasów prahistorycznych a skończywszy na wieku XIX. Wystawa była więc równocześnie próbą syntetycznego pokazania dziejów techniki polskiej, oczywiście dziejów niepełnych, gdyż wybór problemów został celowo ograniczony. Zilustrowano zabytkami takie tylko zjawiska, jak zdobywanie podstawowych surowców, ich wstępna przeróbka, mechanizacja pracy, wykorzystanie różnych rodzajów energii, organizacja produkcji oraz informacja techniczna.

Specyfika i wielkość niektórych zabytków techniki, przede wszystkim takich, jak zakłady przemysłowe, budowle inżynierskie czy kopalnie, uniemożliwiła, rzecz jasna, inne ich pokazanie niż tylko za pośrednictwem modeli lub fotografii. Wprowadzono również ryciny bądź jako uzupełnienie demonstrowanych zabytków, bądź

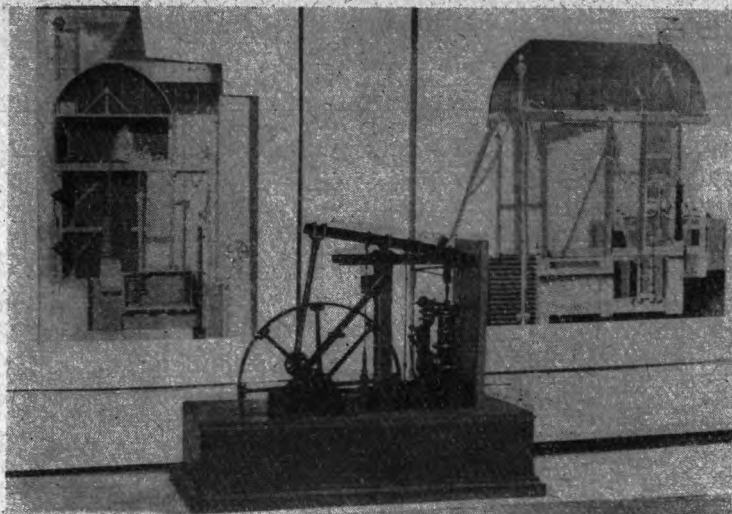

Fot. J. Cieślikowa

Ryc. 1. Największy eksponat wystawy: oryginalny fragment kuźni wodnej sprowadzony z Drutarni w woj. kieleckim

w ich zastępstwie. Nie wszystkie bowiem przedmioty i obiekty niezbędne do zilustrowania wymienionych zjawisk dało się zgromadzić, wiele z nich zresztą od dawna nie istnieje. Do dalszych kategorii eksponatów należały jeszcze rysunki techniczne, wśród których na szczególną uwagę zasługiwał zespół rysunków pierwszych na polskich ziemiach maszyn parowych w Tarnowskich Górach³.

³ Tymi właśnie maszynami zachwycał się dyrektor praskiej politechniki F. J. Gerstner w 1803 r. Por. wzmianki na ten temat w artykule F. Jilka Józef Božek, pionier maszyn parowych w Czechach w niniejszym numerze, ss. 569—570.

Fot. J. Cieślíkowa

Ryc. 2. Fragment ekspozycji obrazującej początki zastosowania energii parowej na ziemiach polskich; model maszyny parowej oraz oryginalne rysunki techniczne maszyn, które pracowały w Tarnowskich Górach w końcu XVIII i pierwszych latach XIX w.

Odrębną część wystawy stanowiło zobrazowanie stanu oraz potrzeb ochrony zabytków techniki w Polsce. Pokaz ten obejmował dotychczasowy dorobek, ujawniając jednak zarazem braki, które należy możliwie jak najszybciej usunąć.

Scenariusz wystawy opracował inż. J. Jasiuk, oprawę plastyczną — inż. J. Błażejowski.

Jerzy Jasiuk

NIESŁUSZNIE ZAPOMNIANY GDAŃSKI PIONIER NAUKI O ELEKTRYCZNOŚCI Z XVIII W.

Podczas sesji naukowej z okazji 20-lecia Politechniki Gdańskiej (7—9 czerwca 1965 r.) doc. J. Dziedzic w referacie *Daniel Gralath, elektryk gdański z XVIII w.* nakreślił sylwetkę i dorobek zapomnianego uczonego z doby oświecenia¹.

¹ Gralatha nie wymienia nawet z nazwiska praca berlińskiego znawcy polskiego oświecenia, w której słusznie można by szukać wiadomości o tym uczonym: H. Lemke, *Die Brüder Zaluski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung*. Berlin 1958. Danielem Gralathem nie mogły zająć się tym bardziej opracowania ogólne, np.: B. Leśnodorski, K. Opalek, *Nauka polskiego oświecenia w walce o postęp*. Warszawa 1951 (w skrótovej charakterystyce instytucji inspirujących „assocjacje” Załuskiego nie wymieniono gdańskiego towarzystwa fizycznego); B. Suchodolski, *Nauka polska w okresie oświecenia*. Warszawa 1953 (mimo że bardziej szczegółowo jest oświetlona działalność Załuskich oraz życie umysłowe w Gdańsku); I. Stasiewiczówna, *Z problemów nauki okresu oświecenia*. Wrocław 1960 (mimo że autorka silnie podkreśla oddziaływanie Chrystiana Wolffa na początki oświecenia w Polsce). Wysoką natomiast ocenę Gralatha jako uczonego i współzałożyciela Sociététis Physicae Experimentalis, m. in. w oparciu o najnowsze badania gdańskich zasobów archiwalnych i bibliotecznych, daje: S. Sokół, *Gralath Daniel (1708—1767)*. *Polski słownik biograficzny*. T. 8 z. 39. Wrocław—Kraków—Warszawa 1960, ss. 535—536. (Przypis redakcji).